

† JAN SAMSONOWICZ

Dnia 3 listopada 1959 r. zmarł w Warszawie w wieku lat 71 Jan Samsonowicz, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek rzeczywisty PAN, członek honorowy Polskiego Tow. Geologicznego. Życie jego upłynęło w służbie polskiej geologii.

Jan Samsonowicz urodził się dnia 14 września 1888 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim. Do szkoły średniej uczęszczał w Kielcach, naukę tę przerwał strajk szkolny w roku 1905, toteż maturę uzyskał Samsonowicz drogą eksternistyczną w Petersburgu.

Zainteresowania geologiczne obudziły się w nim bardzo wcześnie, bo już jako kilkunastoletni chłopak urządził wspólnie z Janem Czarnockim wycieczki w Góry Świętokrzyskie, zbierał okazy skał i skamieniałości. W tych czasach popularne książki, broszury czy atlasy były rzadkie i trudno dostępne, toteż nawiązywanie kontaktu z geologią było o wiele trudniejsze niż dziś i zdobywały się na to tylko umysły bystre, badawcze.

Studia wyższe ukończył Samsonowicz w Petersburgu w r. 1914. Już podczas studiów uniwersyteckich ogłasza pierwszą pracę dotyczącą utworów dewońskich w Górach Świętokrzyskich. W tym czasie bierze też udział w ekspedycjach naukowych na Syberię. Po ukończeniu studiów wraca do kraju. Wojna światowa i rządy zaborcze nie sprzyjały pracy naukowej, jednak w r. 1915 zostaje zatrudniony na stanowisku asystenta na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie pracuje do r. 1919. W ciągu tych kilku lat ogłasza szereg prac (częściowo z J. Czarnockim), z których najważniejsze dotyczą kambru i dewonu w Górach Świętokrzyskich. W jednej z tych prac daje pełny obraz stratygrafii i tektoniki utworów dewońskich wschodniej części Gór Świętokrzyskich. Obszar ten w pracach poprzednich badaczy opisywany był bardzo powierzchownie. W innej zno-

wu publikacji Samsonowicz komunikuje o odkryciu przez siebie dolnego kambru w okolicy Gieraszwic. Odkrycie to uzupełniało obraz stosunków paleogeograficznych dolnego kambru w tej części Europy oraz „zapełniało jedną z najstarszych kart historii Gór Świętokrzyskich” jak pisze sam Autor. Większa praca z tego okresu ogłoszona wspólnie z J. Lewińskim o podłożu czwartorzędu Niżu polskiego zawiera zestawienie wszystkich głębszych wierceń i innych danych dotyczących budowy podłoża czwartorzędu. Praca ta przez długi okres była jedyną tego rodzaju syntezą, na której opierały się m. in. orzeczenia hydrogeologiczne głębokich studzien niecki warszawskiej.

W r. 1919 Samsonowicz podejmuje pracę w nowo utworzonym Państwowym Instytucie Geologicznym i pozostaje tu aż do r. 1935 na stanowisku redaktora wydawnictw Instytutu. Jednocześnie prowadzi badania naukowe w Górach Świętokrzyskich, na Niżu i na Wołyniu. W r. 1922 pracując w okolicy Nowej Słupi odkrył złoża syderytu i hematytu na terenie niedawno powstałej kolonii Rudki. Wyjaśnił sytuację geologiczną i genezę złoża oraz podał przybliżone dane o zasobach. W miejscu odkrycia złoża założono później kopalnię „Staszic”. Głębień tej kopalni doprowadziło do odkrycia niżej zalegającego złoża pirytu. Podczas kartowania na arkuszu Opatów Samsonowicz odkrył wspólnie z S. Krukowskim neolityczną kopalnię krzemieni jurajskich tzw. krzemieni pasiastych. Kopalnia ta jest dzisiaj chroniona, tworzy muzeum-rezerwat i jest jednym z najciekawszych tego rodzaju obiektów archeologicznych w Europie. Do ważniejszych publikacji Samsonowicza z tego okresu należy praca o budowie geologicznej z okolic Rachowa. W pracy tej mamy dokładny opis antykliny rachowskiej, której jądro tworzą utwory kimerydu, a dalej występują osady kredowe od albu do cenomanu. Zaslugą Samsonowicza jest zwrócenie uwagi na fosforytonośne utwory cenomanu, które tworzą tu najbogatsze złoża fosforytów w Polsce, dziś już w znacznej części wyczerpane. Rezultatem kilkuletnich badań prowadzonych na obszarach wschodniej części Gór Świętokrzyskich jest duża praca pt. „Cechsztyń, trias i lias na pn. zboczu Łysogór”. W pracy tej na podstawie licznych i różnorodnych obserwacji Samsonowicz dochodzi do wniosku, że utwory triasu na tym obszarze uległy ruchom fałdującym pod koniec kajpru, a osady retyku leżą na zerodowanych fałdach triasowych. W ten sposób Samsonowicz stwierdza istnienie tu fałdowań górnotriasowych, czyli starokimeryjskich. Analiza tektoniki utworów jurajskich i kredowych doprowadza Autora do wniosku, że musiały tu działać również ruchy młodokimeryjskie. Jeden z rozdziałów tej pracy poświęcony jest zagadnieniu kopalnictwa rud żelaznych nad Kamienną. Zebrane tu zostały bardzo liczne materiały dotyczące kopalnictwa rud żelaznych retu, kajpru, liasu i keloweju, począwszy od wieku XIX. Rozdział ten jest kontynuacją prac o rozwoju górnictwa żelaznego na pn. zboczu Gór Świętokrzyskich ogłoszonych nieco wcześniej w osobnej rozprawce obejmującej okres poprzedzający wiek XIX. Praca ta jest wyrazem zainteresowań archeologicznych Samsonowicza, które przeżywały się w Jego działalności naukowej.

Na podstawie pracy „Cechsztyń, trias i lias na pn. zboczu Łysogór” Samsonowicz habilitował się w r. 1926 do geologii i paleontologii i po uzyskaniu habilitacji wykładał przez szereg lat na Uniwersytecie Warszawskim geologię regionalną Polski.

W r. 1932 wydaje Samsonowicz Mapę Geologiczną w skali 1 : 100 000 arkusz Opatów, później w r. 1934 ukazuje się „Tekst objaśniający”. Był to

jeden z czterech arkuszy tego rodzaju, jakie ukazały się w okresie międzywojennym. Bardzo staranne opracowanie kartograficzne i stratygraficzne, będące wynikiem 5-letnich badań terenowych, daje pełny obraz budowy geologicznej tego obszaru, jaki można było uzyskać drogą badań powierzchniowych. Niewielką, lecz bardzo ciekawą pracą Samsonowicza jest opis zjawisk krasowych i trzeciorzędowej brekcji kostnej z miejscowości Węże pod Działoszyńcem. Przeprowadzone tu roboty terenowe pozwoliły na zebranie bardzo bogatego materiału kostnego, który był już przedmiotem kilku ciekawych prac i który czeka jeszcze na dalsze opracowania.

W r. 1935 Jan Samsonowicz został powołany na profesora zwyczajnego i kierownika Zakładu Paleontologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Przyjazd Samsonowicza do Lwowa przyczynił się wydatnie do ożywienia tego ośrodka. Uzyskane dotacje pieniężne pozwoliły na zakup nowej aparatury i umeblowanie Zakładu, który na skutek kilkuletniego wakatu kierownika był zaniedbany. W r. akad. 1935/36 Samsonowicz rozpoczął wykłady szerokiego kursu paleontologii bezkręgowych, zwracając szczególniejszą uwagę na zagadnienie paleontologii stratygraficznej. Poza tym wykładał też roczny kurs geologii regionalnej Polski (część pozakarpacką).

W okresie pobytu we Lwowie Samsonowicz interesuje się głównie Wołyniem. Wyniki badań prowadzonych z ramienia P. Inst. Geol. pogłębia i uzupełnia w latach 1935—1938 głównie na koszt Wołyńskiego Tow. Przyjaciół Nauk w Łucku i wydaje w r. 1939 syntetyczną pracę zawierającą wszystkie dotychczasowe dane o utworach ordowiku i gotlandu wschodniego Wołynia. W pracy tej mamy też wiele nowych danych dotyczących występujących na tym obszarze wulkanitów, których powstanie Samsonowicz wiąże z diastrofizmem karbońsko-permskim. Praca ta obok wydanej nieco wcześniej pracy *Z. Sujkowskiego* przyczyniła się wydatnie do wyjaśnienia budowy geologicznej Wołynia i stosunku Wołynia do Podola. Na ten okres przypada też odkrycie nadbużańskiego zagłębia węglowego, którego istnienie przewidywał Samsonowicz już w r. 1932. Mianowicie w czasie badań na Wołyniu znalazł on w utworach cenomańskich otoczaki krzemieni z fauną karbońską. Badając rozmieszczenie tych krzemiennych otoczek doszedł do wniosku, że na zachodnim Wołyniu w podłożu utworów mezozoicznych należy spodziewać się karbonu. W książce o zagłębiu nadbużańskim wydanej niedawno we Lwowie, autor radziecki podkreślając szeroko zasługi Samsonowicza, twierdzi, że zagłębie to zostało faktycznie odkryte już w r. 1932, gdyż podane przez Samsonowicza argumenty nie mogły wzbudzać poważniejszych wątpliwości. Brak tylko zainteresowania ze strony czynników państwowych i przemysłowych przewlekał sprawę wierceń przez lat sześć, tj. do r. 1938, kiedy to nowe badawcze otwory wiertnicze, wykonane przez „Wspólnotę Interesów Górniczo-Hutniczych” potwierdziły tezę Samsonowicza. Po raz pierwszy nawiercono karbon w postaci wapieni z krzemieniami na głębokości 118,5 m pod kredą w miejscowości Haliczany (10 km na wschód od Sokala) w końcu lutego 1938 r. Następny otwór wiertniczy założony w miejscowości Tartaków (46 km na wschód od Sokala) nawiercił karbon w podobnej sytuacji geologicznej na głęb. 238 m dnia 12 maja tegoż roku. W parę dni później dnia 15 maja wiercenie to odwiedził Samsonowicz w towarzystwie dyrektora „Wspólnoty Interesów Górniczo-Hutniczych” inż. *J. R o e h r a*. Na miejscu stwierdzono, że występuje tu typowa seria utworów karbońskich w postaci

łupków i piaskowców z wkładkami węgla. W ten sposób zostało odkryte zagłębie nadbużańskie.

Od tego czasu Zakład Paleontologii UJK we Lwowie stał się ośrodkiem opracowań nawierconych utworów karbońskich. Samsonowicz projektował monograficzne opracowanie fauny i opartej na niej stratygrafii odkrytych przez siebie utworów karbońskich. W ciągu ostatnich dwu lat przed wojną pracował prawie wyłącznie nad preparacją i inwentaryzacją fauny z wierceń. Późniejsze wypadki sprawiły, że temat ten wymknął się z rąk Samsonowicza, a paroletni trud i jego wyniki nie mogły być odpowiednio wykorzystane w publikacjach. Dziś, gdy na terenie Nadbuża czynnych jest kilka kopalń węgla, gdy powstały tu nowe osiedla i ośrodki przemysłowe, uznanie dla myśli badawczej Samsonowicza utrwaliło się po obu stronach granicy państwowej przecinającej odkryty przez niego basen węglowy.

Po śmierci prof. J. Lewińskiego Samsonowicz został powołany w r. 1939 na kierownika Zakładu Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. Dalszy bieg tej sprawy przerwała wojna.

Wybuch wojny zastał Samsonowicza we Lwowie. W dniu 3 września wyjechał on do Warszawy i tu spędził lata okupacji. Podczas okupacji Samsonowicz brał czynny udział w tajnym nauczaniu, organizując zajęcia dydaktyczne u siebie w mieszkaniu lub też w innych zakonspirowanych lokalach, dokąd nosił w teczce potrzebne na ćwiczenia okazy. Trud ten nie poszedł na marne, wprawdzie z konspiracyjnej grupki studentów niewielu ocalało i ukończyło studia, to jednak są tacy, którzy dziś pracują naukowo w dziedzinie geologii.

Powstanie warszawskie ciężko dotknęło Samsonowicza, wyszedł z Warszawy ranny i bardzo osłabiony. Okres wysiedlenia przebył w Starachowicach, skąd powrócił do Warszawy wkrótce po jej wyzwoleniu. Po powrocie do Warszawy zabrał się niezwłocznie do porządkowania cennych zbiorów i materiałów przechowywanych podczas okupacji w piwnicy. Materiały te zostały bowiem częściowo zdemolowane i wyrzucone na podwórze.

W czasie wojny Zakład Geologii Uniwersytetu Warszawskiego został całkowicie zniszczony i spalony. Prawie wszyscy asystenci zginęli podczas powstania lub w innych okolicznościach. Gdy otwarto Uniwersytet Warszawski na wiosnę 1945 r. Samsonowicz przystąpił do organizacji zajęć dydaktycznych dla zgłaszających się studentów. Początki były bardzo trudne, brak było niezbędnych pomocy naukowych i odpowiedniego lokalu. Były to początki długiej i żmudnej drogi lat kilkunastu, wiodącej do wspaniałych pracowni nowego Gmachu Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. Niestety przeznaczonej dla niego pracowni, którą sam projektował Zmarły już nie widział.

W ostatnich latach w miarę coraz liczniejszego napływu studentów działalność pedagogiczna Samsonowicza rozszerzała się coraz bardziej. Z jego Zakładu wyszło kilkudziesięciu magistrów geologii, dobrze przygotowanych do swoich zadań w nauce i gospodarce narodowej. Z myślą o potrzebach studiujących wydaje wspólnie z prof. M. Książkiewiczem „Zarys Geologii Polski”, pierwszy nowoczesny, zwięzły podręcznik geologii regionalnej Polski. Z jego inicjatywy i pod jego kierownictwem prowadzono szereg prac nad stratygrafią i sedymentologią utworów paleozoicznych Gór Świętokrzyskich wykonywanych bądź z ramienia Uniwersytetu Warszawskiego, bądź też w Zakładzie Nauk Geologicznych PAN.

Jednocześnie Samsonowicz sam wydatnie pracuje naukowo. Wraca do

zagadnień karbonu nadbużańskiego i budowy geologicznej Wołynia i Podola. W r. 1950 ogłasza pracę o dewonie Wołynia, w której przedstawia wyczerpujący obraz paleogeografii dewonu Wołynia i Podola. Old-red podolski przedstawiony tu jest jako utwór wielkiej delty, którą usypały rzeki spływające z masywu krystalicznego ukraińskiego. Transgresja morza dewońskiego na obszarze Wołynia i Podola przedstawiona jest w oparciu o liczne wiercenia opracowane przez Samsonowicza w okresie międzywojennym.

Samsonowicz interesował się zawsze wynikami hydrogeologicznymi wierceń i systematycznie zbierał tego rodzaju materiały, które służyły mu następnie do licznych orzeczeń hydrogeologicznych. Duże zasługi położył on przy budowie wodociągu biegnącego od Pilicy do Łodzi. W osobnej pracy omawia szczegółowo wyniki hydrogeologiczne dwu głębokich wierceń w Ciechocinku.

W ciągu ostatnich paru lat Samsonowicz prowadził intensywne prace nad kambrem Gór Świętokrzyskich. Zebrał bardzo bogatą faunę trylobitową, której częściowe opracowania ukazały się w druku już po jego śmierci.

Przed rokiem 1939 Samsonowicz był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem Polskiego Tow. Geologicznego, członkiem Lwowskiego Tow. Naukowego, członkiem Warszawskiego Tow. Naukowego oraz członkiem zagranicznym Szwedzkiego Tow. Geologicznego w Sztokholmie. Po wojnie został członkiem honorowym Polskiego Tow. Geologicznego i członkiem Tow. Mineral.-Geologicznego w Pradze. Zmarły był członkiem rzeczywistym Polskiej Akad. Nauk i przewodniczącym Komitetu Geologicznego PAN w latach 1952—1958 oraz redaktorem *Acta Geologica Polonica* w latach 1950—1958. Położył też duże zasługi przy powstaniu i organizacji Zakładu Nauk Geologicznych PAN, którego był kierownikiem.

Jan Samsonowicz otrzymał szereg nagród i odznaczeń państwowych. W r. 1930 został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. W r. 1950 otrzymał nagrodę Ministerstwa Szkół Wyższych za prace naukowe w Górach Świętokrzyskich, a także premię prezesa Rady Ministrów za udział w pracach o znaczeniu gospodarczym. W r. 1951 został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w r. 1954 Krzyżem Komandorskim tegoż orderu, w r. 1955 otrzymał medal 10-lecia, a w r. 1958 Order Sztandaru Pracy I Klasy.

W zmarłym straciliśmy wybitnego uczonego, badacza i pedagoga wysoce zasłużonego dla rozwoju polskiej geologii.

Henryk Makowski

SPIS PRAC JANA SAMSONOWICZA

- 1909. (wspólnie z J. Czarnockim). Powiat Kielecki pod względem archeologicznym. — Pamiętnik „Dla siebie i dla szkoły”, pp. 465—506 z 9 ryc. i 12 tabl., Warszawa.
- 1911. (wspólnie z J. Czarnockim). O górnym dewonie na Miedziance. *Spraw. T. N. W.*, rok IV, z. 7, pp. 316—321, Warszawa.
- 1912. To samo po rosyjsku i francusku w *Annuaire géol. et miner. de la Russie*, vol. XVI, livr. 1, pp. 12—15.

1913. (wspólnie z J. Czarnockim). Drobnny przyczynek do znajomości syluru gór Kielecko-Sandomierskich. *Spraw. T. N. W.*, rok VI, z. 6, pp. 487—491 z 1 tabl., Warszawa.
1913. (wspólnie z J. Czarnockim). Przyczynek do poznania cechsztynu w granicach wyżyny Świętokrzyskiej. *Bull. Ac. Sci. Cracovie, Cl. Sci. Math. et Natur.*, Sér. B, Kraków.
1915. (wspólnie z J. Czarnockim). Nowe dane o utworach cechsztynu w granicach Gór Świętokrzyskich. *Spraw. T. N. Warsz.*, VIII, 7, pp. 519—549 z 1 tabl., Warszawa.
1915. (wspólnie z J. Czarnockim). Przyczynek do znajomości utworów lodowcowych wschodniej części Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej. *Ibidem*, VIII, 1, pp. 45—67, Warszawa.
1916. Kambr i kambro-sylur Gór Świętokrzyskich. *Ibidem* IX, 4, pp. 321—358, z 1 tabl., Warszawa.
1917. Utwory dewońskie wschodniej części Gór Świętokrzyskich. *Pr. T. N. W.*, nr 20, pp. 1—69 z 2 tabl. Warszawa.
1917. Kilka słów o dyluwium pow. sokołowskiego. *Spraw. T. N. W.*, pp. 601—609, z 1 mapką, Warszawa.
1918. Odkrycie dolnego kambru w Górach Świętokrzyskich. *Ibidem*, pp. 701—707, Warszawa.
1918. (wspólnie z J. Lewińskim). Ukształtowanie powierzchni, skład i struktura podłoża dyluwium we wschodniej części Niżu półn.-europejskiego. *Pr. T. N. W.*, nr 31, pp. 1—172 z 3 tabl.
1920. O stratygrafii kambru i ordowiku we wschodniej części Gór Świętokrzyskich. *Spraw. P. I. G.*, t. I, z. 1, pp. 53—71.
1920. Dzieje geologiczne ziemi sandomierskiej. Wydaw. Oddziału Sandom. Tow. Krajozn., pp. 3—25 z 2 profilami, Sandomierz.
1922. Zastoiska lodowcowe nad górną i środkową Wisłą. *Spraw. P. I. G.*, t. 1, z. 4, pp. 373—403, z 3 ryc., Warszawa.
1922. O budowie geologicznej okolic Warszawy. „*Ziemia*”, rok XVII, nr 12, pp. 323—328 z 2 ryc., Warszawa.
1922. O złożu hematytu w Rudkach pod Nową Słupią. *Posiedz. nauk. P. I. G.*, nr 4, pp. 9—10.
1922. O złożu hematytu [w rozprawie S. Krukowskiego: Stanowisko.. z końca następowania ostatniego zlodowacenia itd.] *Spraw. P. I. G.*, t. I, pp. 406—411, i 430—435, Warszawa.
1922. Krytyka podręcznika S. Wołosowicza: Geologia dla szkół średnich, Warszawa, 1921. „*Książka*” nr 1, pp. 34—35.
1922. Krytyka rozprawy St. Lencewicza pt.: „Wydmy śródlądowe Polski”, *Prz. Geogr.*, t. III, „*Książka*” nr 8—12, pp. 312—314.
1923. O utworach paleozoicznych okolic Ostroga i Pełczy na Wołyniu, *Spraw. P.I.G.*, t. II, z. 1—2, pp. 39—48, Warszawa.
1923. O złożach krzemieni w utworach jurajskich północno-wschodniego zbocza Gór Świętokrzyskich. *Wiad. archeol.*, t. VIII, z. 1, pp. 8 z mapką, Warszawa.
1923. Złoże syderytu i hematytu w Rudkach pod Nową Słupią, *Przegl. gór.-hutn.* nr 10, pp. 874—877, Dąbrowa Górnicza.
1923. Sprawozdanie z badań geologicznych na północnym zboczu Gór Świętokrzyskich. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 6, pp. 8—10, Warszawa.
1923. Krytyka „*Geologische Karte von Preussen etc.*”, Gradabt. 48, 1916/18 (Demmer i inni). *Pol. Prz. Kartograf.* nr 2, pp. 74—75.
1924. Odkrycie pierwotnych złóż krzemienia szarego biało nakrapianego. *Wiad. archeol.*, t.IX pp. 99—101, Warszawa.

1924. Złoże pirytu w Górach Świętokrzyskich. *Przegl. gór.-hutn.*, t. XVI, nr 10, str. 645—649.
1924. O złożu fosforytów w Rachowie n/Wisłą. *Przegl. gór.-hutn.*, nr 12, str. 785—786.
1924. O lessie we wschodniej części Gór Świętokrzyskich. *Wiadom. Archeol.*, t. IX, str. 1—18.
1925. Szkic geologiczny okolic Rachowa nad Wisłą oraz transgresje albu i cenomanu w bruździe północnoeuropejskiej. *Spraw. P.I.G.*, t. III, z. 1—2 pp. 45—118 z 5 ryc., Warszawa.
1925. Badania geologiczne w dorzeczach rz. Pokrzywianki i rz. Kamionki, dopływów rz. Kamiennej. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 12 pp. 6—8 Warszawa.
1925. Budowa rowu starachowickiego. *Ibidem* nr 12, pp. 8—9, Warszawa.
1925. O granicy młodszego zlodowacenia między rz. Iżanką a Wisłą. *Ibidem* nr 12, pp. 9—10, Warszawa.
1925. W sprawie rud żelaznych na nadaniu „Staszic” pod Nową Słupią. *Prz. gór.-hutn.*, t. XVII, nr 12, pp. 519—520.
1925. Co Polska traci skutkiem niedostatecznego uprawiania nauki (w dziedzinie geologii). „*Nauka pol.*” Wyd. Kasy im. Mianowskiego, t. V, pp. 1—6 odbitki, Warszawa.
1926. O eksploatacji skał piaskowcowych i wapiennych we wschodniej części Gór Świętokrzyskich. *Prz. gór.-hutn.* nr 3, 1926, pp. 82—90.
1926. O dewonie i cenomanie w okolicach Pełczy. *Posiedz. nauk. P.I.G.* nr 15, pp. 43—44, Warszawa.
1926. Uwagi nad tektoniką i paleogeografią wschodniej części masywu paleozoicznego Łysogór. *Ibidem* nr 15, pp. 44—46, Warszawa.
1926. Sprawozdanie z badań nad utworami jurajskimi i kredowymi na arkuszu Opatów — *Ibidem* nr 15, pp. 47—48, Warszawa.
1927. Budowa geologiczna i dzieje okolic Warszawy. Przewodnik po Warszawie i okolicy. — Wyd. Komis. Fizjogr. P.A.A. i Kasy im. Mianowskiego, pp. 1—69 z mapą geol., 2 ryc. w tekście i tablicą stratygraf. oraz wycieczki, pp. 81—86 i 115—135, Warszawa.
1927. Sprawozdanie z badań geologicznych w rogu pn-wschodnim arkusza Opatów *Posiedz. nauk. P.I.G.* nr 18, pp. 31—35, Warszawa.
1927. O wychodni ilów krakowieckich w Krzeszowie nad Sanem. *Ibidem* nr 18, pp. 37, Warszawa.
1927. Nowe dane o dewonie, kredzie i trzeciorzędzie okolic Pełczy na Wołyniu. *Ibidem* nr 18, pp. 35—36, Warszawa.
1928. Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w r. 1927 w okolicach Międzygórza na arkuszu Sandomierz. *Ibidem* nr 19—20, pp. 25—27, Warszawa.
1928. O solankach w Łęczyckiem i o ich związku z budową podłoża czwartorzędu. *Ibidem* nr 19—20, pp. 27—29, Warszawa.
1928. Lamprofiry okolic Iwanisk w Łysogórach i okolic Siewierza. *Ibidem* nr 19—20, pp. 38—39, Warszawa.
1928. Wrażenia z wycieczki do Dobrudży podczas Zjazdu Asocjacji Karpackiej w Rumunii. *Posiedz. nauk. P. I. G.*, nr 19—20.
1928. O źródłach słonych w Łęczyckiem i ich pochodzeniu. *Wszechśw.* nr 14, pp. 141—147 z mapką, Warszawa.
1928. Warunki występowania i zasoby fosforytów w Rachowie nad Wisłą. *Prz. Gór.-Hutn.* nr 12, t. XX, pp. 363—367, z mapą.
1929. Sprawozdanie z badań geologicznych wykonanych w r. 1928 w okolicach Klimontowa na arkuszu Sandomierz. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 24, pp. 13, Warszawa.

1929. Spostrzeżenia nad dolomitami dewońskimi Zawadówki i Korzowej nad Złotą Lipą na Podolu. *Ibidem*, nr 24, pp. 14, Warszawa.
1929. Cechsztyń, trias i lias na północnym zboczu Łysogór. *Spraw. P.I.G.*, t. V., z. 1—2, pp. 1—281 z 5 ryc. i 7 tablicami, Warszawa.
1929. Sprawozdanie z badań geologicznych na pd-zachód Klimontowa na ark. Sandomierz. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 26, pp. 11—13, Warszawa.
1929. Turon, cenoman i dewon z otworu świdrowego w Nieświczu na Wołyniu. *Ibidem* nr 26, pp. 14—15, Warszawa.
1929. Historia Górnictwa Żelaznego na zboczu Północnem Gór Świętokrzyskich. *Pam. Koła Kielczan*, t. III, str. 1—15.
1930. Ogólne wyniki głębokiego wiercenia w Dąbiu pod Krakowem. (Pleistocen, trzeciorzęd, jura). *Ibidem* nr 27, p. 38, Warszawa.
1930. O wodach artezyjskich Ozorkowa. *Czas. przyr.*, rocznik IV, z. III—IV, pp. 1—8 z fot., Łódź.
1931. Wyniki poszukiwań węgla liasowego w Krynkach i Rzuchowie. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 30, p. 31, Warszawa.
1931. Badania geologiczne wzdłuż granicy między jurą i kredą na północnym zboczu Łysogór. *Ibidem* nr 30, pp. 51—53, Warszawa.
1931. Sprawozdanie z badań geologicznych nad Pokrzywianką i Gorzyczanką oraz charakter tektoniczny niecki międzygórskiej. *Ibidem* nr 30, pp. 53—55, Warszawa.
1931. O tortonie i oligocenie okolic Pełczy. *Ibidem* nr 30, pp. 55—57, Warszawa.
1931. Kilka uwag o budowie i faunie dewonu Pełczy oraz zagadnieniach dotyczących się składu i rozmieszczenia paleozoiku na Wołyniu. *Ibidem* nr 30, pp. 58—60, Warszawa.
1932. Wyniki badań geologicznych podczas rewizji zdjęć na arkuszu Opatów. *Ibidem* nr 33, pp. 51—58, Warszawa.
1932. Przebieg i charakter granicy między jurą a kredą na północnym zboczu Łysogór. *Spraw. P.I.G.*, t. VII, z. 2, pp. 169—226 z 1 tablicą, Warszawa.
1932. Ueber das wahrscheinliche Vorkommen von Karbon im westlichen Teil Wolhyniens. *Bull. intern. Acad. Pol. A. Cracovie*, Ser. A. pp. 1—10 z mapką, Kraków.
1932. O przypuszczalnym występowaniu karbonu w zachodniej części Wołynia. *Spraw. P.A.U.*, t. XXXVI, nr 9, str. 14—18.
1933. Trzeciorzęd nad dolną Opatówką i Koprzywianką. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 35, pp. 15—18, Warszawa.
1933. Kilka uwag o dewonie i trzeciorzędzie w powiecie łuckim na Wołyniu. *Ibidem* nr 35, pp. 18—21, Warszawa.
1933. Wyniki głębokiego wiercenia w Zdołbunowie. *Ibidem* nr 35, pp. 38—39, Warszawa.
1933. Terminologia i znakowanie utworów pleistocenских. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* IX, pp. 294—295, Kraków.
1934. Mapa geologiczna w skali 1 : 100 000 arkusz Opatów 1932. Tekst objaśniający polski, pp. 1—117, francuski 1—97, z 2 ryc. i 3 tabl. — Wyd. P.I.G., Warszawa.
1934. Zjawiska krasowe i trzeciorzędowa brekcja kostna w Wężach pod Działoszy-nem. *Zabytki Przyr. Nieożyw. Ziem Rzplitej Pol.*, zesz. III, pp. 1—12 z 4 ryc. i 2 tabl., Warszawa.
1934. O permskim prawdopodobnie wieku niektórych utworów na wschodnim Wo-
łyńniu. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 38, pp. 18—21, Warszawa.
1934. Sprawozdanie z badań w okolicach kopalni Staszic pod Nową Słupią. *Ibidem*
nr 38, pp. 21—23, Warszawa.

1934. Autoreferat o mapie geologicznej 1:10 000 arkusz Opatów. *Polski Prz. Kartograf.* nr 48, pp. 255—256, Lwów.
1935. Utwory paleozoiczne między Ostrogiem a Janową Doliną nad Horyniem. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 42 pp. 47—50, Warszawa.
1935. Wyniki badań geologicznych w okolicy Niebożki pod Łuckiem. *Ibidem* nr 42, pp. 50—53, Warszawa.
1935. Nowy otwór świdrowy na Helu. *Spraw. P.I.G.*, t. VIII, z. 3 pp. tekst polski 27—38, tekst niemiecki 39—50 z 1 fig., Warszawa.
1936. Sprawozdanie z badań na terenie utworów permских nad Horyniem. *Posiedz. nauk. P.I.G.* nr 44, pp. 13—22, Warszawa.
1936. O fosforytach apatytowych, prawdopodobnie ordowickich, znad Horynia. *Ibidem* nr 44, pp. 29—30, Warszawa.
1936. Sprawozdanie z badań w r. 1935 na północ od kopalni Staszic między Pokrzywianką, Psarką i Świśliną. *Ibidem* nr 44, pp. 41—45, Warszawa.
1936. O śladach ropy nad Horyniem. *Ibidem* nr 46, pp. 6—7, Warszawa.
1936. O fosforytach ordowickich z okolic Chocina nad Horyniem. *Ibidem*, nr 46, p. 8, Warszawa.
1936. (wspólnie z E. Janczewskim) O stosunku bazaltów w Janowej Dolinie do serii tufitowej. *Ibidem* nr 46, pp. 8—10, Warszawa.
1936. Stosunek Podola i Wołynia do krystalicznego masywu wołyńsko-ukraińskiego. *Kosmos A*, t. 61, z. IV, pp. 432, z mapką, Lwów.
1937. (wspólnie z Cz. Kuźniarem) Sprawozdanie z wierceń poszukiwawczych, wykonanych w r. 1936 w okolicach Słupi Nowej i Łagowa. *Posiedz. nauk. P.I.G.*, nr 47 pp. 16—17, Warszawa.
1937. O wieku i charakterze występowania fosforytów w Chałupkach na arkuszu Opatów. *Ibidem* nr 47, pp. 28, Warszawa.
1937. (wspólnie z E. Janczewskim i A. Żewierzejewem) Próba interpretacji zdjęć geofizycznych wykonanych dotychczas na Wołyniu. *Ibidem* nr 48, pp. 43—44, Warszawa.
1937. Sprawozdanie z badań geologicznych na krawędziach niecki łódzkiej. *Ibidem* nr 48, pp. 45—46, Warszawa.
1937. Ślady zlodzenia permского na Wołyniu. *Spraw. T. N. we Lwowie*, t. XVII, pp. 322—324, Lwów.
1938. O składzie i budowie podłoża czwartorzędu na polskim wybrzeżu Bałtyku. *Ibidem*, t. XVII, pp. 241—242 (1937), Lwów.
1938. O stratygrafii i tektonice utworów dewońskich na Wołyniu. *Ibidem* t. XVIII, pp. 201—204, Lwów.
1938. Ueber das Quartär und Untergrund des Quartärs im polnischen Südbaltikum. *Geol. fören. förhandl.* Bd. 60, H. 40 pp. 590—600 z 3 fig., Stockholm.
1938. Sprawozdanie z badań terenowych geologicznych i geofizycznych oraz z badań laboratoryjnych petrograficzno-chemicznych skał wołyńskich z załączeniem spisu publikacji dotyczących się tych badań. *Spraw. z badań za lata 1935—37. Wołyń. T. P. N.*, pp. 27—34, Łuck.
1939. Badania geologiczno-wiertnicze, wykonane w r. 1937/38 na Wołyniu. *Biul. P.I.G.* nr 9, pp. 18—20, Warszawa.
1939. Żyło rud żelaza pod Żelaźnicą w okolicy Międzyrzecza na Wołyniu. *Biul. P.I.G.* nr 9, pp. 21—22, Warszawa.
1939. Gotland, ordowik i skały wylewne na wschodnim Wołyniu. *Prace przyrodnicze* nr 1. *Wyd. Wołyń. T. P. N.*, pp. 1—48 z mapką, Łuck.
1939. Le Carbonifère dans le bassin du Haut Bug. *C.-R. mens. Ac. Sc.* nr 4, p. 1, Kraków.

1939. Ueber das Karbon am oberen Bug. *Bull. Intern. Ac. Sc.* pp. 1—5, 1 fig., Kraków.
1946. Geologia z początkami mineralogii. Podręcznik dla szkół podstawowych. Wyd. P.Z.W.S., pp. 1—132 z 97 ryc. Warszawa, wyd. I, wyd. II 1948, wyd. III 1950.
1947. Sytuacja obecna geologii w Polsce i wytyczne na przyszłość. *Nauka pol.* tom XXV, pp. 98—111, Warszawa.
1948. Historia geologii w Polsce. PAU, Historia nauki polskiej w monografiach, pp. 1—42, Kraków.
1948. Caractéristique géologique du Trémadoc de Wysoczki (po francusku). W monografii R. Kozłowskiego: *Les Graptolithes et quelques nouveaux groupes d'animaux du Trémadoc de la Pologne. Paleont. pol.*, t. III, pp. 1—5 z 3 ryc., Warszawa.
1948. O utworach kredowych w wierceniach Łodzi i budowie niecki łódzkiej. *Biul. P.I.G.* 50, pp. 1—47 z 6 ryc., Warszawa.
1948. Karol Bohdanowicz (1865—1947). Wspomnienie pośmiertne. *Rocz. T.N.W.* Rok XL — 1947, pp. 140—141. Warszawa.
1949. Roman Kozłowski (Życie i działalność naukowa. Po francusku). *Bull. Acad. Pol. Sci. et Lettres. Centre Polonais de Recherches Sc. de Paris* No 4, Décembre 1949, pp. 47—49 Paris.
1949. Recenzja podręcznika: A. K. Wells. *Outline of Historical Geology*. II ed. 1948, *Wszechśw.* zesz. 5, pp. 159—160.
1950. Jan Lewiński (1876—1939). Życie i działalność naukowa. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* T. XIX za rok 1949, pp. 99—108, Kraków.
1950. Przebieg XVIII Sesji Międz. Kongresu Geologicznego w Londynie, 1948 r. *Biul. PIG*, nr 56, pp. 3—28.
1950. Devon Wołynia. *Acta Geol. Pol.*, vol. I, str. 401—480, streszczenie angielskie str. 480—519, z 12 ryc. w tekście i 2 tablicami, Warszawa.
1951. Interglacja eemski nad dolną Wisłą. *Rocz. Pol. Tow. Geol.* t. 20, za rok 1950, Kraków, pp. 303—308.
1952. O wieku, pochodzeniu i przypuszczalnej ilości oraz masie meteorytu pułtuskiego. *Wiad. Muzeum Ziemi*, t. VI, zesz. 1, Warszawa, pp. 57—68, z mapką (streszczenie rosyjskie i francuskie osobno).
1952. (wspólnie z M. Książkiewiczem). *Zarys Geologii Polski*. Państw. Wyd. Nauk. Warszawa (str. 212 z 28 przekrojami i mapkami w tekście i 2 mapami barwnymi).
1952. Badania struktur wgłębnych w Średniogórzu i na Nizinie Polski. Referat wygłoszony na posiedzeniu Komitetu Geologicznego PAN dnia 8. XI. 1952 (hektografowany, poufny, do użytku służbowego), str. 14 maszynopisu, Warszawa.
1953. Jan Czarnocki (1889—1951). *Rocz. T.N.W.* Rok XLIV, Warszawa, pp. 140—143.
1954. Wyniki hydrogeologiczne dwu głębokich wierceń w Ciechocinku. *Biul.* 91 I.G. Warszawa, pp. 1—37, 6 str. streszcz. ang. (z 9 fig. w tekście).
1954. Sur l'âge de formation des dômes salifères sur l'anticlinorium de Couyavie. *Bull. Acad. Pol. Sc., Cl. III*, vol. II, No 2, pp. 93—95 (to samo po rosyjsku pp. 91—93).
1954. Jan Lewiński (1876—1939), *Rocz. T.N.W.* R. XXXI—XXXVIII 1938—1945, Warszawa, pp. 214—216.
1955. Budowa geologiczna obszarów na północ i wschód od wału kujawsko-pomorskiego i koncepcje poszukiwawcze na tych obszarach. Dyskusja nad naukowymi założeniami perspektywicznego planu geologii polskiej. *I.G.* Warszawa, pp. 421—431 oraz pp. 145, 382—384 i 436.

1955. On the upper Pre-cambrian (Riphaean) in Poland. *Bull. Ac. Pol. Sc., Cl. III*, Vol. III, No 9, pp. 509—511 z mapką (to samo po rosyjsku tamże). To samo po polsku: „O górnym prekambrze (ryfeju) w Polsce”, *Prz. Geol.*, zesz. 12 (bez mapki), Warszawa.
1956. J. Lewiński, Historia Ziemi. Wyd. drugie przerobione i znacznie uzupełnione przez J. Samsonowicza, str. 280. *Wyd. Geol.*, Warszawa.
1956. Cambrian Paleogeography and the base of the Cambrian System in Poland. Symposium on the Cambrian Paleogeography. *Intern. Geol. Congress, XX Session Mexico*, pp. 1—32 z 4 fig.
1956. Lexique Stratigraphique International, vol. I, fascicule 6a. Pologne. Commission de Stratigraphie du Intern. Géol. Congrès XX-e Session Mexico. (Autorstwo objaśnienia 16 haseł — nazw jednostek stratygraficznych w Polsce).
1957. Nauki geologiczne na Uniw. Warszawskim w okresie od roku 1915 do 1945. *Rocz. Uniw. Warsz.*, t. 1, pp. 135—141.
1957. Organizacja i działalność i kierunki badań Katedry Geologii Histor. *Ibidem*, pp. 141—145.
1959. On the Holmia-Fauna in the Cambrian of the Antyklinorium of Klimontów. *Bull. Acad. Pol. Sc., Cl. III.*, vol. VII, No 6.
1959. On Strenuella from Lower Cambrian in Klimontów Anticlinorium. *Bull. Acad. Pol. Sc., Cl. III*, Vol. VII, No 7.
1959. On Strenuella and Germaropyge from the Lower Cambrian in the Klimontów Anticlinorium. *Bull. Acad. Pol. Sc., Cl. III*, Vol. VII, No 7.
1960. The lower Cambrian of the Klimontów-Anticlinorium. *Intern. Geol. Congress. Report of the Session Nord*, Pt. VIII, Copenhagen, pp. 86—92.

RÉSUMÉ

Le 3 novembre 1959 est décédé à Varsovie Jan Samsonowicz, professeur à l'Université de Varsovie, âgé de 71 ans.

J. Samsonowicz est né le 14 septembre 1888 à Ostrovec Świętokrzyski. Il a achevé ses études géologiques à Petersbourg en 1914.

Dès sa jeunesse il s'est intéressé de la géologie et spécialement des Montagnes de St. Croix où il ramassé des collections des roches et des fossiles. Il avait aussi l'intérêt pour archéologie. Encore comme étudiant J. Samsonowicz publia son premier ouvrage scientifique sur le Dévonien des Montagnes de St. Croix. Il participa dans les expéditions géologiques en Sibérie.

En 1915 il fut nommé assistant à l'Université de Varsovie, où il a travaillé jusqu'à 1919 pour entrer ensuite au service de l'Institut Géologique National. Pendant plus de dix ans de sa collaboration avec cet Institut il publia plusieurs dissertations touchant des problèmes divers, en autres un grand ouvrage intitulé: „Zechstein, Trias et Lias sur la pente septentrionale des Mt. Łysogóry” à la base duquel il a reçu à l'Université de Varsovie le titre de l'agrégé, en 1926.

C'est en cette période de son activité scientifique, qu'il fit ses deux grandes découvertes des gisements. Une, d'un gisement de la hématite, dans les couches dévoniennes à Rudki et ensuite l'autre, notamment dans le Crétacé — des phosphorites à Rachów.

En même temps J. Samsonowicz publia la carte géologique 1 : 100 000, feuille Opatów. Il a découvert dans la localité Krzemionki Opatowskie une

mine néolithique des silex jurassiques, un des plus intéressants objets préhistoriques de cette espèce.

Pendant ses recherches en Volhynie J. Samsonowicz a trouvé dans le Cénomanien des galets à silex avec une faune carbonifère. D'après l'étude de la distribution de ces galets il a émis la supposition que dans le substratum des formations mésozoïques de la Volhynie occidentale devrait se trouver le Carbonifère. Il publia les résultats de ses observations en 1932; les forages, nécessaires pour résoudre cette question furent exécutés en 1938 par l'institution „Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych” (Communauté des Intérêts Minéro-Métallurgiques). Ces forages prospectifs ont accusé la thèse de J. Samsonowicz, et au printemps 1938 on a rencontré dans les forages à Haliczany et à Tartaków la formation carbonifère située sous les couches du Crétacé. Les travaux postérieurs de J. Samsonowicz et plus tard des géologues d'U. R. S. S. ont découvert dans la région de Sokal la présence des dépôts des couches du carbon, ayant valeur pour l'exploitation.

Pendant des années 1935—1939 J. Samsonowicz a été professeur de géologie et de paléontologie à l'Université de Lwów (Léopol). Après la mort du professeur J. Lewiński, en 1939, J. Samsonowicz fut nommé directeur de l'Institut de la Géologie de l'Université à Varsovie, en réalité il put entrer en charge de ses devoirs seulement après la guerre. Pendant la dernière guerre mondiale J. Samsonowicz demeurait à Varsovie et prenait part, comme professeur, dans l'enseignement secret. Après la guerre il devait organiser de nouveau cet Institut, dans des conditions bien difficiles, à cause de sa complète destruction. Les mérites de J. Samsonowicz comme professeur étaient considérables, il organisa des postes scientifiques et contribua éminemment à l'instruction de jeunes géologues.

J. Samsonowicz était membre de l'Académie Polonaise des Sciences, directeur de l'Institut des Sciences Géologiques de cette Académie, président du Comité de la Géologie de l'Académie Polonaise des Sciences et rédacteur du périodique „Acta Geologica Polonica”. Il était membre honoraire de la Société Géologique de Pologne et de plusieurs sociétés géologiques à l'étranger. Il a reçu plusieurs ordres du mérite.

Traduit par M. Langie